

УДК 338.314

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ВИТРАТ, ДОХОДІВ І ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НА ОСНОВІ ЗВІТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА «ХАРКІВСЬКИЙ МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД»

Шубіна Світлана Валентинівна,
доцент, кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Харківського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: shybina@ukr.net

Малахов Валерій Андрійович,
доцент, кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Харківського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: malahovvaler@gmail.com

Медведева Аліна Тарасівна,
студентка факультету управління та фінансових технологій
Харківського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: alina.medvedeva.khibs@gmail.com

Анотація. Обґрунтовано потребу і доцільність подальшого дослідження як теоретичних, так і методичних підходів щодо аналізу витрат, доходів і фінансових результатів діяльності підприємств. Проаналізовано і виявлено основні підходи до визначення понять «доходи», «витрати» і «фінансові результати», запропоновано узагальнені варіанти їх трактування на основі дослідженої наукової літератури. Розглянуто деякі чинники, які зумовлюють коливання обсягу доходів і витрат на підприємствах, а також процеси їх взаємодії та впливу на процес формування фінансових результатів. Досліджено динаміку доходів, витрат і фінансових результатів на основі фінансової звітності вітчизняного підприємства — державного підприємства «Харківський механічний завод», — аналіз якої показав основні перешкоди на шляху до формування прибутків (збитків) з огляду на співвідношення доходів і витрат. Запропоновано поетапний комплексний аналіз фінансових результатів з урахуванням головних чинників, що впливають на ланцюжок «доходи — витрати — фінансові результати», і складається з таких головних етапів проведення: дослідження динаміки доходів, витрат і фінансових результатів; проведення факторного аналізу валового прибутку за визначеними чинниками; дослідження факторної моделі чистого прибутку; аналіз показників рентабельності (прибутковості) підприємства за видами; узагальнення результатів аналізу і визначення резервів підвищення рівня прибутку та рентабельності підприємства.

Запропоновано шляхи і висунуто поради щодо підвищення ефективності діяльності досліджуваного підприємства на основі виявлених резервів. З огляду на виявлені ключові групи факторів, зміна яких за статистикою найсуттєвіше впливає на фінансові результати діяльності підприємства, для більш ґрунтового аналізу ланцюжка «доходи — витрати — фінансові результати» запропоновано використання факторних моделей валового і чистого прибутків для контролю та оцінки процесів їх формування і використання.

Ключові слова: доходи, витрати, фінансові результати, валовий прибуток, чистий прибуток, рентабельність, комплексний аналіз, факторна модель.

Формул: 13; рис.: 0; табл.: 6; бібл.: 9.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ANALYSIS OF EXPENSES, INCOME AND FINANCIAL RESULTS BASED ON STATE ENTERPRISE «KHARKIV MECHANICAL FACTORY» REPORTING

Shubina Svitlana,
Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation
Kharkiv Educational-Scientific Institute



of SHEI «Banking University»
e-mail: shybina@ukr.net

Malakhov Valerii,
Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation
Kharkiv Educational-Scientific Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: malahovvaler@gmail.com

Medvedieva Alina,
Student of Faculty of Management and Financial Technologies
Kharkiv Educational-Scientific Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: alina.medvedeva.khibs@gmail.com

Annotation. The necessity and expediency of further research both theoretical and methodical approaches concerning the analysis of expenses, revenues and financial results of the enterprises activity are substantiated. The main approaches to the definition of the concepts «income», «expenses» and «financial results» are analyzed and the generalized variants of their interpretation on the basis of the investigated scientific literature are offered. Some factors that determine the fluctuations in the volume of income and expenses at enterprises, as well as the processes of their interaction and influence on the process of forming financial results are considered. The dynamics of incomes, expenses and financial results on the basis of financial statements of a domestic enterprise — the state enterprise «Kharkiv mechanical factory» — which analysis showed the main obstacles to the formation of profits (losses) in relation to the income and expenditure ratio. A phased comprehensive analysis of financial results is proposed taking into account the main factors influencing the chain of «income — expenditure — financial results» and consists of the following main stages: the study of the dynamics of income, expenses and financial results; conducting of factor analysis of gross profit by the determined factors; research of the factor model of net profit; analysis of indicators of profitability (profitability) of the enterprise by type; generalization of the results of analysis and determination of reserves for increasing the profit and profitability of the enterprise. The ways and suggestions for increasing the efficiency of the research enterprise on the basis of the revealed reserves are proposed. Given the identified key groups of factors, the change in which the most significant impact on the financial performance of the enterprise is the most significant, for the more thorough analysis of the chain «revenues — expenses — financial results» it is proposed to use factor models of gross and net profits to control and evaluate the processes of their formation and use.

Keywords: income, expenses, financial results, gross profit, net profit, profitability, complex analysis, factor model.

Formulas: 13; fig.: 0; tabl.: 6; bibl.: 9.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К АНАЛИЗУ РАСХОДОВ, ДОХОДОВ И ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ НА ОСНОВЕ ОТЧЕТНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ «ХАРЬКОВСКИЙ МЕХАНИЧЕСКИЙ ЗАВОД»

Шубина Светлана Валентиновна,
доцент, кандидат экономических наук,
доцент кафедры учета и налогообложения
Харьковского образовательно-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: shybina@ukr.net

Малахов Валерий Андреевич,
доцент, кандидат экономических наук,
доцент кафедры учета и налогообложения
Харьковского образовательно-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: malahovvaler@gmail.com

Медведева Алина Тарасовна,
студентка факультета управления и финансовых технологий
Харьковского образовательно-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: alina.medvedeva.khibs@gmail.com

Аннотация. Обоснована необходимость и целесообразность дальнейшего исследования как теоретических, так и методических подходов к анализу затрат, доходов и финансовых результатов деятельности предприятий. Проанализированы и выявлены основные подходы к определению понятий «доходы», «расходы» и «финансовые результаты», предложено обобщенные варианты их трактовки на основе исследованной научной литературы. Рассмотрены некоторые факторы, которые обуславливают колебания объема доходов и расходов на предприятиях, а также процессы их взаимодействия и влияния на процесс формирования финансовых результатов. Исследована динамика доходов, расходов и финансовых результатов на основе финансовой отчетности отечественного предприятия — государственного предприятия «Харьковский механический завод», — анализ которой показал основные препятствия на пути к формированию прибыли (убытка) с учетом соотношения доходов и расходов. Предложен поэтапный комплексный анализ финансовых результатов с учетом основных факторов, влияющих на цепочку «доходы — расходы — финансовые результаты», и состоит из следующих основных этапов проведения: исследование динамики доходов, расходов и финансовых результатов; проведения факторного анализа валовой прибыли по определенным факторами; исследования факторной модели чистой прибыли; анализ показателей рентабельности (доходности) предприятия по видам; обобщение результатов анализа и определения резервов повышения уровня прибыли и рентабельности предприятия. Предложены пути и даны рекомендации по повышению эффективности деятельности исследуемого предприятия на основе найденных резервов. Учитывая выявленные ключевые группы факторов, изменение которых по статистике самое существенное влияние на финансовые результаты деятельности предприятия, для более основательного анализа цепочки «доходы — расходы — финансовые результаты» предложено использование факторных моделей валового и чистого доходов для контроля и оценки процессов их формирования и использования.

Ключевые слова: доходы, расходы, финансовые результаты, валовая прибыль, чистая прибыль, рентабельность, комплексный анализ, факторная модель.

Формул: 13; рис.: 0; табл.: 6; библи.: 9.

Вступ. Підвищення прибутковості підприємства є результатами ефективної його господарювання. Проте, виходячи з досліджень економічної теорії, жоден суб'єкт господарювання не може досягти подібної ситуації сталого підвищення прибутковості, адже підприємство у своєму господарському циклі неминує переживає коливання, які включають фази підйому, кризи, депресії та поживлення. Водночас кожне підприємство прагне до кращих результатів, яких можна досягти тільки завдяки ретельному аналізу і контролю витрат, доходів і фінансових результатів. З огляду на тісний взаємозв'язок витрат і фінансових результатів управлінському персоналу потрібно раціонально використовувати власні та запозичені ресурси, які мають вплив на результати діяльності підприємства. Для забезпечення ефективності їх використання на кожному конкретному підприємстві необхідний комплексний аналіз ланцюжка «доходи — витрати — фінансові результати» і виявлення резервів для підвищення прибутку та рентабельності. Таким чином, узагальнення і подальший розвиток теоретико-методичних підходів щодо аналізу доходів, витрат і фінансових результатів підприємств є актуальним питанням сьогодення та потребує більш глибоких досліджень.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Питаннями аналізу витрат, доходів і фінансових результатів підприємств займалися такі вітчизняні вчені, як: В. Є. Ануфрієв, М. Д. Білик, Ф. Ф. Бутинець, О. О. Вороніна, А. Г. Грязнова, Т. А. Дубровіна, В. Н. Жуков, А. Г. Загородний, Н. І. Карпенко, Н. П. Кондракова, Я. В. Лебедзевич, О. М. Лисюк, Л. Ш. Лозовський, В. А. Луговий, Т. П. Михайлова, Г. О. Москалюк, С. В. Мочерний, В. А. Пипко, М. С. Пушкар, Б. А. Райсберг, Я. В. Соколов, О. Б. Стародубцева, Ю. Д. Чацкіс, М. І. Чердакоголова, Д. В. Шлапак, С. В. Шубіна і багато інших. Проте, попри на велику кількість наукових

праць, присвячених цій проблемі, багато питань щодо аналізу процесів формування і використання фінансових результатів залишаються невирішеними як у теоретичному аспекті, так і на багатьох підприємствах України.

Метою статті є узагальнення і подальший розвиток теоретико-методичних підходів щодо аналізу витрат, доходів і фінансових результатів, а також дослідження їх взаємозв'язку на прикладі вітчизняного підприємства. Визначена мета окреслила низку завдань:

- визначення сутності понять «доходи», «витрати» і «фінансові результати»;
- аналіз динаміки доходів, витрат і фінансових результатів Державного підприємства «Харківський механічний завод» (далі — ДП «ХМЗ»);
- розроблення факторної моделі валового прибутку ДП «ХМЗ»;
- узагальнення результатів аналізу і визначення резервів підвищення прибутку підприємства.

Результати дослідження. Діяльність підприємств направлена на отримання прибутку, його раціонального розподілу та використання, а за наявності збитків — на виявлення їхніх причин і джерел відшкодування. Оскільки від результатів діяльності підприємства залежить його успішність, аналіз і контроль фінансових результатів є важливими та актуальними питаннями, тим більше, ураховуючи такі головні фактори впливу, як доходи і витрати. Останні взаємопов'язані між собою і визначають характер діяльності підприємства: залежно від їхніх обсягів фінансові результати можуть бути як позитивними, так і негативними.

Різноманітність видів господарської діяльності, а також галузеві відмінності підприємств зумовлюють широкий набір визначень поняття «фінансові результати». Окрім цього, існує безліч наукових праць, присвячених вивченню особливостей цих трьох ка-



тегорій, тому трактування їх залежить від багатьох причин. Проте з-поміж усіх них можна відстежити

об'єднувальні риси, загальні для будь-яких видів підприємництва (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «фінансові результати»

Автор	Підходи до трактування поняття
Мочерний С.В., Москалюк Г.О., Чердакоголова М.І., Пипко В.А., Грязнова А.Г., Лебедзевич Я.В.	Підсумки господарської діяльності, виражені у грошовій формі
Бутинець Ф.Ф., Білик М.Д., Пушкар М.С., Луговий В.А., Ануфрієв В.Є., Жуков В.Н., Карпенко Н.І., Чацкіс Ю.Д., Лисюк О.М., Михайлова Т.П.	Прибуток або збиток, отримані суб'єктом господарювання на кінець звітного періоду
Шлапак Д.В., Шубіна С.В., Райсберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева О.Б.	Різниця між доходами і витратами
Загородний А.Г., Соколов Я.В., Кондракова Н.П., Дубровіна Т.А.	Приріст або зменшення капіталу внаслідок діяльності підприємства під час звітного періоду
Вороніна О.О.	Якісна характеристика господарської діяльності

Примітка. Узагальнено за [1—4].

На основі досліджених робіт науковців пропонуємо комплексне визначення категорії «фінансові результати»: фінансові результати — це підсумковий господарсько-економічний показник, отриманий від різниці між сумами доходів і витрат з урахуванням результатів від кожного виду діяльності підприємства за звітний період та виражений грошовою формою.

Окрім наукових досліджень, сутність поняття «фінансові результати» детально розкривається в нормативно-законодавчих документах. Слід зауважити, що поняття «фінансові результати» має двоїстий характер, адже вони можуть мати як позитивне значення — у разі прибутку, так і негативне — при збитках. Види фінансових результатів, а також статті, які впливають на їхнє кінцеве значення, розкрито і в НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Згідно з НП(с)БО 1, прибуток — це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. У свою чергу, збиток визначається як перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати [5].

З огляду на те, що формування фінансових результатів залежить від обсягу витрат, неможливо розглядати поняття «фінансові результати», не приділивши уваги поняттям «витрати» і «доходи», регулювання обліку яких розкрито в П(с)БО 16 «Витрати» і П(с)БО 15 «Доходи», а їхній взаємозв'язок відображено в П(с)БО 3 «Звіт про фінансові результати».

Облік доходів і витрат діяльності підприємства є однією з вагомих ділянок обліково-аналітичної роботи бухгалтера. Своєчасно і прозоро потрібно формувати інформацію щодо доходів і витрат підприємства (організації) за їх видами, передбачати нарахування і перерахування податків, які поповнюють Державний бюджет України [6, с. 90].

Високий рівень доходів є гарантом отримання прибутку в майбутньому за умови його перевищення над рівнем витрат. Дохід є збільшенням активу або зменшенням зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства) [7]. Слід зазначити, що доходи підприємства бувають від різних

сфер діяльності, тобто від операційної діяльності, інвестиційної, фінансової тощо [6, с. 90].

Витратами, навпаки, є зменшенням активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [8].

Витрати є визначальним чинником впливу на собівартість виробленої продукції, робіт послуг, яка, у свою чергу, впливає на підсумки діяльності підприємства. Проте варто зазначити, що на неї впливають багато зовнішніх і внутрішніх факторів, унаслідок яких змінюються рівень, обсяг, структура, динаміка витрат будь-якого суб'єкта господарювання. Зокрема, обсяг витрат змінюється під впливом вартості матеріалів і ресурсів для виробництва, технічного і кадрового забезпечення, які визначаються якістю та професійним рівнем вищеперелічених.

Дослідження виробничих факторів впливу на витрати свідчить, що між ними існує тісний взаємозв'язок і взаємозалежність. Зміна величини підприємства, виробничої програми чи організації виробництва завжди зумовлюють зміну якості виробничих факторів та їх пропозиції. При цьому кожна зміна рівня витрат спричиняє зворотний вплив на якість факторів виробництва, їхню ціну і пропозицію. Якщо зазначені фактори не змінюються, то й рівень витрат підприємства залишається незмінним [9, с. 395].

Як було зазначено вище, дослідження здійснювалося на основі фінансової звітності, наданої Державним підприємством «Харківський механічний завод» (далі — ДП «ХМЗ»). Для отримання вичерпної картини діяльності підприємства було відображено і проаналізовано вихідні дані за декілька років. Оскільки мета дослідження включала розгляд головних складових формування фінансового результату діяльності підприємства, комплексний аналіз та оцінку ланцюжка «доходи — витрати — фінансові результати» доцільно проводити за такими етапами:

— дослідження динаміки доходів, витрат і фінансових результатів;

- проведення факторного аналізу валового прибутку за визначеними чинниками;
- дослідження факторної моделі чистого прибутку;
- аналіз показників рентабельності (прибутковості) підприємства за видами;
- узагальнення результатів аналізу і визначення резервів підвищення рівня прибутку та рентабельності підприємства.

На прикладі фінансової звітності ДП «ХМЗ» було здійснено комплексний аналіз доходів, витрат і фінансових результатів за окремими етапами, характерни-

ми саме для цього підприємства, ураховуючи специфіку його функціонування.

За результатами «читання» форми № 2 «Звіт про фінансові результати» («Звіт про сукупний дохід»), ураховуючи, що цей документ дає можливість побачити комплексне відображення статей доходів, витрат і фінансових результатів підприємства за кожним видом діяльності за період, було проведено ґрунтовне дослідження звітності ДП «ХМЗ» за декілька років (2014—2017 рр.).

Процес формування доходів ДП «ХМЗ» представлено в *табл. 2*.

Таблиця 2

Аналіз динаміки доходів ДП «ХМЗ», 2014—2017 рр., тис. грн

Стаття	Роки				Абсолютне відхилення 2017—2014 рр., тис. грн
	2014	2015	2016	2017	
1. Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг	8 568	11 439	1 577	1 174	-7 394
2. Інші операційні доходи	198	677	74	1 846	1 648
3. Інші доходи	84	15	101	288	204
Разом	8 850	12 131	16 052	13 508	4 658

Примітка. Розроблено за даними звітності підприємства.

Як видно з *табл. 2*, загальний дохід ДП «ХМЗ» майже повністю сформований за рахунок чистого доходу від реалізації продукції, робіт і послуг. Операційні та інші доходи мають незначну питому вагу. Фінансових доходів підприємство не мало. Аналіз показує зрос-

тання доходів упродовж перших трьох років, проте крім 2017 року.

Дослідження процесу формування фінансових результатів неможливе без розгляду витрат та джерел їх появи (*табл. 3*).

Таблиця 3

Аналіз динаміки витрат ДП «ХМЗ», 2014—2017 рр., тис. грн

Стаття	Роки				Абсолютне відхилення 2017—2014 рр., тис. грн
	2014	2015	2016	2017	
1. Собівартість реалізованих продукції, робіт, послуг	7 467	9 872	1 223	1 089	-6 378
2. Сума операційних витрат	3 736	4 729	4 500	5 312	1 576
3. Сума фінансових витрат	0	0	16	11	11
Разом	11 203	14 601	18 039	15 612	4 409

Примітка: розроблено авторами за даними звітності підприємства

З *табл. 3* видно, що значну частку в загальній сумі витрат займає собівартість реалізованої продукції, робіт і послуг, але, порівнюючи її обсяги з обсягами чистих доходів, упродовж досліджуваного періоду підприємство мало незначні обсяги валового прибутку. Проте суми всіх доходів не вистачає для покриття суми всіх витрат, а тому чистий фінансовий результат є збитковим.

З огляду на зазначене вище доцільно здійснити факторний аналіз прибутку підприємства. Узагальнювальним показником було обрано валовий прибуток як базовий показник у системі оцінок фінансових результатів підприємства.

Вихідною формулою для складання моделі валового прибутку було обрано рентабельність продажу:

$$R_{np} = \frac{BP}{ЧД}, \quad (1)$$

де R_{np} — рентабельність продажу;

BP — валовий прибуток;

$ЧД$ — чистий дохід.

Факторна модель валового прибутку:

$$BP = ЧД \cdot R_{np}. \quad (2)$$

Завдяки способу розширення факторних систем і з метою введення у формулу (1) потрібних чинників було отримано багатфакторну модель рентабельності продажу (R_{np}):

$$R_{np} = BP / ЧД \cdot B1_{грнТП} / B1_{грнТП} = R_v \cdot B1_{грнТП}, \quad (3)$$

де $B1_{грнТП}$ — витрати на 1 грн товарної продукції;

R_v — рентабельність витрат.

Таким чином, загальна модель валового прибутку буде такою:

$$BP = ЧД \cdot B1_{грнТП} \cdot R_v. \quad (4)$$

Факторний аналіз валового прибутку було проведено за 2014—2017 рр. з розмежуванням за звітними періодами: 2014—2015 рр., 2015—2016 рр. і 2016—2017 рр.

Для проведення факторного аналізу валового прибутку (BP) за 2014—2015 роки було складено таблицю вихідних розрахункових даних (*табл. 4*).



Таблиця 4

Вихідні дані для факторної моделі валового прибутку за 2014—2015 рр., тис. грн

Показники	2014	2015	Абсолютне відхилення 2015—2014 рр., тис. грн
Собівартість реалізованої продукції	7 467	9 872	2 405,00
Валовий прибуток (збиток)	1 101	1 567	466,00
Чистий дохід (Виручка від реалізації продукції)	8 568	11 439	2 871,00
Витрати на 1 грн товарної продукції	0,87	0,86	-0,01
Рентабельність витрат	0,15	0,16	0,01

Примітка. Розроблено за даними звітності підприємства.

Отже, розрахунок впливу включених у модель факторів за 2014—2015 роки буде таким.

1) Вплив чистого доходу (ЧД) на валовий прибуток (ВП):

$$\pm \Delta ВП1 = \Delta ЧД \cdot В1_{грнТП2014} \cdot R_{в2014} \quad (5)$$

$$\pm \Delta ВП1 = 2\,871 \cdot 0,87 \cdot 0,15 = 368,93 \text{ (тис. грн).}$$

Отже, за рахунок того, що чистий дохід збільшився на 2 871,00 тис. грн, валовий прибуток підвищився на 368,93 тис. грн, що є позитивним явищем.

2) Вплив витрат на 1 грн товарної продукції ($B1_{грнТП}$) на валовий прибуток (ВП):

$$\pm \Delta ВП2 = \Delta ЧД2015 \cdot B1_{грнТП} \cdot R_{в2014}; \quad (6)$$

$$\pm \Delta ВП2 = 11\,439 \cdot (-0,01) \cdot 0,15 = -14,31 \text{ (тис. грн).}$$

Через зменшення витрат на 1 грн товарної продукції валовий прибуток підприємства збільшився на 14,31 тис. грн.

3) Вплив рентабельності витрат ($R_{в}$) на валовий прибуток (ВП):

$$\pm \Delta ВП3 = \Delta ЧД2015 \cdot B1_{грнТП2015} \cdot \Delta R_{в}; \quad (7)$$

$$\pm \Delta ВП3 = 11\,439 \cdot 0,86 \cdot 0,01 = 111,39 \text{ (тис. грн).}$$

Рентабельність витрат є показником, який відображає, наскільки ефективно використовуються ресурси підприємства — матеріальні, трудові або грошові. Він розраховується шляхом ділення валового прибутку на собівартість реалізованої продукції. З результатів аналізу видно, що за рахунок підвищення рентабельності витрат на 0,01 тис. грн валовий прибуток збільшився на 111,39 тис. грн.

4) Сумарний вплив усіх факторів на валовий прибуток за період 2014—2015 рр. становив 466 тис. грн. Розрахунки показали, що включені в модель фактори позитивно вплинули на формування валового прибутку.

Аналогічно був проведений факторний аналіз валового прибутку за періоди 2015—2016 рр. і 2016—2017 рр.

У табл. 5 і 6 представлено вихідні дані для факторного аналізу валового прибутку.

Таблиця 5

Вихідні дані для факторної моделі валового прибутку за 2015—2016 рр., тис. грн

Показники	2015	2016	Абсолютне відхилення 2016—2015 рр., тис. грн
Собівартість реалізованої продукції	9 872	13 523	3 651,00
Валовий прибуток (збиток)	1 567	2 354	787,00
Чистий дохід (Виручка від реалізації продукції)	11 439	15 877	4 438,00
Витрати на 1 грн товарної продукції	0,86	0,85	-0,01
Рентабельність витрат	0,16	0,17	0,02

Примітка. Розроблено за даними звітності підприємства.

Розрахунок впливу факторів на валовий прибуток за 2015—2016 рр. показав:

1) позитивний вплив чистого доходу на валовий прибуток:

$$\pm \Delta ВП1 = \Delta ЧД \cdot B1_{грнТП2015} \cdot R_{в2015}; \quad (8)$$

$$\pm \Delta ВП1 = 4\,437 \cdot 0,86 \cdot 0,16 = 607,95 \text{ (тис. грн).}$$

2) Зниження витрат на 1 грн товарної продукції на 0,01 тис. грн викликало позитивні наслідки для валового прибутку, який підвищився на 28,42 тис. грн:

$$\pm \Delta ВП2 = \Delta ЧД2016 \cdot B1_{грнТП} \cdot R_{в2015}; \quad (9)$$

$$\pm \Delta ВП2 = 15\,877 \cdot (-0,01) \cdot 0,16 = -28,42 \text{ (тис. грн).}$$

3) За рахунок зростання рентабельності витрат на 0,02 тис. грн валовий прибуток підвищився на 207,47 тис. грн, що є позитивним явищем для діяльності підприємства:

$$\pm \Delta ВП3 = \Delta ЧД2016 \cdot B1_{грнТП2016} \cdot \Delta R_{в}; \quad (10)$$

$$\pm \Delta ВП3 = 15\,877 \cdot 0,85 \cdot 0,02 = 207,47 \text{ (тис. грн).}$$

4) Як і за попередній досліджуваний період, обрані показники позитивно вплинули на формування валового прибутку.

Тож тенденція до зростання валового прибутку збереглася.

Таблиця 6

Вихідні дані для факторної моделі валового прибутку за 2016—2017 рр., тис. грн

Показники	2016	2017	Абсолютне відхилення 2017—2016 рр., тис. грн
Собівартість реалізованої продукції	13 523	10 289	-3 234,00
Валовий прибуток (збиток)	2 354	1 085	-1 269,00
Чистий дохід (Виручка від реалізації продукції)	15 877	11 374	-4 503,00
Витрати на 1 грн товарної продукції	0,85	0,90	0,05
Рентабельність витрат	0,17	0,11	-0,07

Примітка. Розроблено за даними звітності підприємства.

Наведемо розрахунок впливу факторів на валовий прибуток за 2016—2017 роки.

1) Чистий дохід за той період зменшився на 4 504 тис. грн, що спричинило негативні наслідки для валового прибутку, рівень якого впав на 667,64 тис. грн:

$$\pm \Delta ВП1 = \Delta ЧД \cdot В1_{грнТП2016} \cdot R_{в2016}; \quad (11)$$

$$\pm \Delta ВП1 = (-4\,503) \cdot 0,85 \cdot 0,17 = -667,64 \text{ (тис. грн).}$$

2) Зростання показника витрат на 1 грн товарної продукції на 0,05 тис. грн спричинило зниження валового прибутку на 104,68 тис. грн:

$$\pm \Delta ВП2 = ЧД_{2017} \cdot \Delta В1_{грнТП} \cdot R_{в2016}; \quad (12)$$

$$\pm \Delta ВП2 = 11\,374 \cdot 0,05 \cdot 0,17 = 104,68 \text{ (тис. грн).}$$

3) Зниження рентабельності витрат на 0,07 тис. грн спричинило зменшення валового прибутку до рівня 706,05 тис. грн:

$$\pm \Delta ВП3 = ЧД_{2017} \cdot В1_{грнТП2017} \cdot \Delta R_{в}; \quad (13)$$

$$\pm \Delta ВП3 = 11\,374 \cdot 0,90 \cdot (-0,07) = -706,05 \text{ (тис. грн).}$$

4) На відміну від попередніх двох років, 2017-го відбулися негативні зміни у формуванні валового прибутку. За результатами розрахунків він знизився на 1 269 тис. грн і досяг значення 1 085 тис. грн станом на кінець 2017 року. Такий показник був сформований під впливом негативних зрушень у всіх трьох факторах — зниження чистого доходу і рентабельності витрат та зростання витрат на 1 грн товарної продукції. Ці фактори слугують резервом для підвищення валового прибутку на майбутнє.

Висновки. Проведені дослідження підтверджують важливість розуміння сутності категорій «доходи», «витрати» і «фінансові результати», а також їхній взаємозв'язок і взаємозалежність у процесі фінансово-

господарської діяльності будь-якого підприємства. Проведений аналіз доходів, витрат і фінансових результатів діяльності ДП «ХМЗ» дозволив виявити проблемні явища на цьому підприємстві. Судячи з результатів аналізу, суттєву частку доходів займає чистий дохід, якого вистачає тільки на забезпечення валового прибутку підприємства, але в подальшому доходи від операційної та фінансової діяльності не перекривають витрат, тож сукупність усіх надходжень і витрат призводить до негативного фінансового результату — збитку.

За результатами факторного аналізу валового прибутку за 2014—2017 роки вплив усіх трьох факторів (чистого доходу, витрат на 1 грн товарної продукції та рентабельності витрат) показав ефективність використання ресурсів підприємством упродовж 2014—2016 рр. і негативність їхнього впливу на валовий прибуток за 2016—2017 рр.

Таким чином, у процесі дослідження було доведено необхідність проведення комплексного аналізу витрат, доходів і фінансових результатів діяльності підприємства з урахуванням його галузевих особливостей і специфіки функціонування, який має складатися з таких головних етапів, як: дослідження динаміки доходів, витрат і фінансових результатів; проведення факторного аналізу валового прибутку за визначеними чинниками; складання факторної моделі чистого прибутку; аналіз показників рентабельності (прибутковості) підприємства за видами; узагальнення результатів аналізу і визначення резервів підвищення прибутку та рентабельності підприємства.

Список використаної літератури

1. Шубіна С. В. Теоретико-методичні підходи до аналізу витрат, доходів і фінансових результатів / С. В. Шубіна, О. Ю. Мірошник, К. С. Сулименко // Вісник УБС. — 2017. — № 3 (30). — С. 83—88.
2. Шубіна С. В. Теоретичні підходи до визначення поняття «фінансові результати» підприємства / С. В. Шубіна, А. Т. Медведєва // Наукові дослідження молоді за темою «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»: матеріали V Міжнародної наук.-практ. конф. молодих учених і студентів. — Харків: ХННІ ДНВЗ «УБС», 2018. — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). — Систем. вимоги: Pentium; 1 Gb RAM.
3. Сторчак А. О. Економічна сутність фінансових результатів діяльності підприємства в сучасних умовах [Електронний ресурс] / А. О. Сторчак // Тези доповідей XLVI науково-технічної конференції факультету менеджменту та інформаційної безпеки. Секція фінансів та інноваційного менеджменту (22—24 березня 2017 року). — Вінниця: НТКП ВНТУ, 2017. — Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2017/paper/view/1786/1447>.
4. Білий М. М. Фінансові результати підприємства: факторний аналіз в умовах економічної кризи / М. М. Білий // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. — 2014. — Вип. 14. — С. 234—241.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73: за станом на 17.02.2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE22868.html.
6. Маркова Т. Д. Оцінка впливу витрат і доходів на фінансові результати на прикладі ПП фірма «Гармаш» / Т. Д. Маркова, В. В. Тройніна, С. В. Чорна // Економіка харчової промисловості. — 2018. — Т. 10. — Вип. 2.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290: за станом на 27.06.2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/REG4153?an=1553>.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318: за станом на 09.08.2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG4248.html.
9. Грінченко А. В. Класифікація факторів впливу на витрати підприємства [Електронний ресурс] / А. В. Грінченко // Теоретичні та прикладні питання економіки. — 2012. — Вип. 27 (1). — С. 392—398. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2012_27\(1\)_52](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2012_27(1)_52).

References

1. Shubina, S. V., Miroshnyk, O. Yu., & Sulymenko, K. S. (2017). Teoretyko-metodychni pidkhody do analizu vytrat, dokhodiv i finansovykh rezultativ [Theoretical and methodological approaches to the analysis of expenses, income and financial results]. *Visnyk Universytetu Bankivskoi spravy — Bulletin of the Banking University*, 3 (30), 83—88 [in Ukrainian].
2. Shubina, S. V., & Medvedieva, A. T. (2018). Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «finansovi rezultaty» pidpriemstva [Theoretical considerations to the understanding of the «financial results» of the company]. Proceedings from MIIM'2018: V Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia molodykh uchenykh ta studentiv «Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky» — *The Fifth International Scientific and Practical Conference of young scientists and students «Financial and credit activity: problems of theory and practice»*. Kharkiv: KhESI of SHEI «Banking University» [in Ukrainian].
3. Storchak, A. O. (2017). Ekonomichna sutnist finansovykh rezultativ diialnosti pidpriemstva v suchasnykh umovakh [Economical sunshine of financial results in the corporate business in the minds of the day]. Tezy dopovidei XLVI naukovo-tekhnichnoi konferentsii fakultetu menedzhmentu ta informatsiinoi bezpeky. *Sektsiia finansiv ta innovatsiinoho menedzhmentu (22—24 bereznia 2017 roku)* — *Proceedings of the XLVI Scientific and Technical Conference of the Faculty of Management and Information Security. Finance and Innovation Management Section*. Retrieved from <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2017/paper/view/1786/1447> [in Ukrainian].
4. Bilyj, M. M. (2014). Finansovi rezultaty pidpriemstva: faktornyj analiz v umovakh ekonomichnoi kryzy [Financial results of the company: factorial analysis in the minds of economic crisis]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Ekonomika — Bulletin of the Precarpathian University. Economics*, 14, 234—241 [in Ukrainian].
5. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhaltenskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti»: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07.02.2013 r. № 73: Za stanom na 17.02.2017 [National Accounting Standard (Standard) 1 «General requirements for financial statements»: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated February 7, 2013, № 73: as at 17.02.2017]. (2017). *search.ligazakon.ua*. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE22868.html [in Ukrainian].
6. Markova, T. D., & Troynina, V. V., & Chorna, S. V. (2018). Otsinka vplyvu vytrat i dokhodiv na finansovi rezultaty na prykladi PP firma «Harmash» [Assessment of the impact of expenses and income on financial results from the example of «Garmash» PP firm]. *Schokvartalny naukovy zhurnal «Ekonomika harchovoi promyslovosti» — Quarterly scientific journal «Economics of the food industry»*, 2 (10), 90 [in Ukrainian].
7. Polozhennia (standart) bukhhaltenskoho obliku 15 «Dohody»: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 29.11.1999 r. № 290: Za stanom na 27.06.2013 [Regulation (standard) of accounting 15 «Costs»: Order of the Ministry of finance of Ukraine dated 29.11.1999 № 290: as of June 27, 2013]. (2013). *ips.ligazakon.net*. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/view/REG4153?an=1553> [in Ukrainian].
8. Polozhennia (standart) bukhhaltenskoho obliku 16 «Vytraty»: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31.12.1999 r. № 318: Za stanom na 09.08.2013 [Regulation (standard) of accounting 16 «Expenses»: Order of the Ministry of Finance of Ukraine as of 31.12.1999 № 318: as of 09.08.2013]. (2013). *search.ligazakon.ua*. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG4248.html [in Ukrainian].
9. Hrinchenko, A. V. (2012). Klasifikatsiia faktoriv vplyvu na vytraty pidpriemstva [Classification of factors of influence on expenses of the enterprise]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky — Theoretical and applied questions of economy*, 27 (1), 392—398. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2012_27\(1\)_52](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2012_27(1)_52) [in Ukrainian].